

som sagt sobert mormonerne historie fra de første missionærers ankomst til Danmark/Skandinavien. Straks fra starten mødte mormonlæren både begejstret sym- og antipati i den danske befolkning, hovedsageligt fra de allerfattigste. Denne tro tilgodeså jo netop deres behov, at det hele nemlig ville ende godt og i særdeleshed endnu på denne jord (»de sidste dages hellige«, der ville blive frelst af Jesus) koblet sammen med, at alle mormoner skulle samles i deres Zion, der fra sidst i 1840'erne var området omkring saltsøen i det nuværende Utah. For at samle de sidste dages hellige blev det et velgennemorganiseret udvandringsforetagende med lån til de mange fattige, således at der var både religiøse og materielle grunde for emigrationen. Mormonmissionærene var dengang meget aggressive, og dette koblet sammen med den uhyrlighed, som tilladelse af og opfordring til flerkoneriet var, medførte, at der til tider blussede meget kraftige antimormoniske bevægelser op, lige så fanatiske som mormonerne selv og ligeså fanatiske som de jævnlige jødeforfølgelser. Würtz forklarer antimormonismens heftighed med den almindelige sociale uro i 1850'erne. Det er bestemt rigtig, men jeg synes, at han mangler at forklare det paradoksale i, at nogle af de laveste klasser bliver så gevaldigt tiltrukket af læren og andre ligeså gevaldigt afskrækket. Indledningsvis nævnte jeg, at Würtz' stræben efter saglighed medfører et par uheldige skævheder. Den ene er hans dvælen i 1850-53 begivenheder i Danmark, dvs. mormonforfølgelserne i København og Ålborg, uden at han kommer med en forklaring på denne bevidsthedsmæssige konfrontation af socialt set ligestillede folk. Den anden skyldes, at Würtz ikke fortæller ret meget om mormonlærens indhold, og flerkoneriet er – hvis ikke kuriøs så – i hvertfald helt uforståeligt. Det meste af

antimormonismen i Danmark i 1850'erne, altså i bogens første halvdel, forklarer Würtz ved dette moment. Først s. 84 ved behandlingen af de voldsomme reaktioner i USA, kommer en kort redegørelse ligesom tilfældigt dumpende. Jeg forstår godt Würtz' tilbageholdenhed over for lærens indhold, men en saglig beskrivelse af den, samt tilhængernes strategi og leveform i begyndelsen af bogen ville bestemt have været mulig og af det gode. (Det undrede mig f.eks. at mormonerne blandt madvarerne udleverede kaffe og te (s. 59) til deres tilhængere på sejlturen over atlanten. Stimulerende drikke mm. er jo ellers forbudt).

Bogen afsluttes med en meget nyttig præsentation af kilder og litteratur til mormonerne historie. Og Würtz' objektive fremstilling er forfriskende og behagelig i forhold til den ellers meget pro- eller contrafarvede litteratur. I det hele taget er det en spændende og også forskningsmæssigt lodig fremstilling, hvad min kritiske redegørelse måske ikke lod fyldestgørende skinne igennem.

Gerda Bonderup

Hans Chr. Bjerg: *Poul Løwenørn 1751-1826. Farvandssikringens organisator i Danmark*. (Farvandsdirektoratet, 1984). 223 s., 121,- kr.

I 1784 blev det danske søkortarkiv oprettet, og hermed var grundlaget skabt for vor tids Farvandsdirektorat, der fejrer 200 års dagen med at udsende en biografi over skaberen – kommandør Poul Løwenørn (1751-1826).

Naturligvis er de ydre rammer for Løwenørns virke velkendte fra bl.a. de forskellige udgaver af Biografisk Leksikon, men her præsenteres meget nyt.

Grundlaget er forfatterens meget omfattende arkivstudier foruden Løwenørns publicerede værker. Løwenørn blev udsendt som søofficer, men viste hurtigt interesse for ikke blot viden-

skab, men også praktisk sømandsskab. Disse evner kom til fuld udfoldelse som leder af videnskabelige ekspeditioner til Vestindien, hemmelige missioner til Sverige og Rusland og den store ekspedition til Østgrønland i 1786 for at lokalisere nordboernes Østerbygd m.m.

Efter 1798 fik han ikke flere udekommandoer, og kunne for alvor hellige sig arbejdet med opmåling og sikring af farvande.

Allerede i 1784 havde han som nævnt taget initiativ til oprettelse af et søkortarkiv. Det blev hurtigt suppleret med andre arbejdsområder lodsvæsen, havnevæsen og søopmåling.

Løwenørn var således ikke blot en farverig og spændende søofficer, men en praktisk organisator. Han har fået en spændende og læseværdig biografi, der ikke blot centrerer sig om personen, men tillige giver væsentlige bidrag til forståelse af det 19. århundredes søfartsforhold.

Henrik Fode

Mads Østerby: *Danske jernbaners byggeri. Et rids af et forløb 1844-1984.* (Odense Universitetsforlag, 1984). 117 s., 158,60 kr. (inkl. moms og porto).

Bogens emne er de bygninger af forskellig art, der opføres i forbindelse med jernbaner, og hovedparten af bogen udgøres af et righoldigt billedmateriale, hvoraf størstedelen er viet banegårdene. Udtrykket »grim som en banegård« viser sig at være langt mindre entydigt, end man kunne tro, for det danske banegårdsbyggeri er en opvisning i stilblinding, og banegårdene derfor overraskende forskellige i deres udformning. Forfatterens korte indledning behandler emnet ud fra æstetiske betragtninger, og sætter ikke jernbanebygningerne ind i nogen videregående sammenhæng. For en historiker er der ikke meget at

hente der, men som billedsamling har bogen absolut sin værdi.

Jørgen Fink

Hanne Caspersen: *Moderskabspolitik i Danmark i 30'erne. Det modsætningsfyldte moderskab.* Skrifter udgivet af Det historiske Institut ved Københavns Universitet XVI. (Den danske historiske Forening, 1985). 197 s.

Hanne Caspersens bog giver mere, end titlen lover, idet den faktisk rummer en bred oversigt over de gifte kvinders situation i 1930'erne. Hun skriver ud fra, hvad hun kalder en subjektiv metode uden forkastelse af kildekritikken, idet hun mener, at kildekritikken er nødvendig, men ikke tilstrækkelig til udforskning af kvinders liv; man må supplere med subjektive synsvinkler og inddragelse af egne erfaringer og prøve på at leve sig ind i tid og hverdag – uden af den grund at projicere nutiden tilbage på fortiden!

1930'erne var kendetegnet af en engageret debat om mange samfundsmæssige problemer, herunder også om kvindens plads; og debatten blev forstærket af krisen, arbejdsløsheden og det faldende fødselstal. Hanne Caspersen kommer godt rundt i debatten lige fra den officielle ligestillingspolitik til »menigmands« opfattelse, der kort kunne sammenfattes til »kvindens plads er i hjemmet«.

I næste hovedafsnit gennemgås en række normative skrifter med henblik på deres holdning til pigeopdragelse. Disse skrifter lagde stor vægt på pigerens moderinstinkt og på deres opdragelse til hustru og moder, mens der var forskellig opfattelse af, hvorvidt moderskab udelukkede erhvervsarbejde.

Et meget stort afsnit behandler husmødrenes hverdag – som her afgrænses som kvinder, som enten selv var er-